

ზოგიერთი პრაგმატიკული მარკერის ფუნქციობის ხასიათი ინგლისურსა და
ქართულში
(შეფასებისა და საუბრის მანერის ილოკუცია)

ქრისტინე ჭოხონელიძე

ქუთაისის უნივერსიტეტი

[e-mail: kristine.tchokhanelidze@unik.edu.ge](mailto:kristine.tchokhanelidze@unik.edu.ge)

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.831>

შესავალი

პრაგმატიკული მარკერები - ილოკუციური ძალის გამომხატველი ენობრივი საშუალებები უნივერსალური ფენომენია. ნებისმიერ ენაში მოიძებნება შეფასების, დასკვნის გაკეთების, სიცხადის, კონტრასტის გამოხატვის და სხვა ილოკუციური ძალის გამომხატველი ენობრივი ერთეულები. მაგრამ საინტერესო არის ის, რომ მათი რეალიზაცია და ფუნქციობის თავისებურებანი ნებისმიერ ენაში შეიძლება განსხვავდებოდეს, ვინაიდან იგი დამოკიდებულია ენის და ამ ენაზე მოლაპარაკე ერის კულტურულ თავისებურებებზე.

წინადადებარე კვლევა ეფუძნება პრაგმატიკული მარკერების კლასიფიკაციას, რომელიც შემუშავებულია ბრუს ფრეიზერის მიერ (Fraser 1996: 167-190). ამ კლასიფიკაციის მიხედვით, პრაგმატიკული მარკერებიდან ერთ-ერთია კომენტარის მარკერები. ისინი ისეთი ლექსიკური გამონათქვამებია, რომლებსაც აქვთ როგორც რეპრეზენტაციული მნიშვნელობა, რომელიც მთლიან შეტყობინებას განსაზღვრავს, ისე პროცედურული, როგორც კომენტარი ძირითადი შეტყობინების რომელიმე ასპექტზე. იმის მიხედვით, თუ ძირითადი შეტყობინების რომელ ასპექტზე კეთდება კომენტარი, კომენტარის პრაგმატიკული მარკერების კლასში შემდეგი ექვსი ქვეკლასი შეიძლება გამოიყოს (ibid.): *შეფასების, საუბრის მანერის, სიცხადის, გაგონილის გადმოცემის, სათქმელის შერბილების, ემფატიკური*. წინამდებარე სატატია განიხილავს შეფასებისა და საუბრის მანერის მარკერებს და შესაბამისად, მისი მიზანია დადგინდეს ასეთი მარკერების ფუნქციობის თავისებურებანი ინგლისურ და ქართულ პოლიტიკურ მედიადისკურსში, კერძოდ, პოლიტიკურ ინტერვიუში.

კვლევის მეთოდი

ანთროპოცენტრისტულ-კომუნიკაციურმა და ლინგვოკულტუროლოგიურმა მიდგომამ განაპირობა შეპირისპირებითი კვლევის ეფექტურობა. კვლევისას მხედველობაში იქნა მიღებული საკვლევი ობიექტის კომპლექსური ბუნება და მრავალფეროვნება.

საკვლევი მასალა სპეციალურად შედგენილი საანალიზო კორპუსია, რომელიც მოიცავს ქართული და ინგლისური ბეჭდური და ინტერნეტმედიიდან პოლიტიკურ თემაზე აღებულ 47 ინტერვიუს (ჭოხონელიძე 2017:156-157). კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე აღნიშნულ კორპუსში დაიძებნა 1000 პრაგმატიკული მარკერი თითოეულ ენაში. საკვლევი მასალის შერჩევა განპირობებულია იმით, რომ თანამედროვე მეცნიერებაში ინტერვიუ განიხილება, როგორც ენობრივი რეალიზაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფორმა და მიიჩნევა, რომ იგი სხვადასხვა ენაში სხვადასხვაგვარად რეალიზდება.

დისკუსია

შეფასების მარკერები

შეფასების მარკერები გამოხატავენ მეტყველი სუბიექტის შეფასებით კომენტარს სამყაროსეული კონტინუუმის იმ სეგმენტზე, რომელზეც პროპოზიციამა საუბარი. მაგალითად:

(1) ა) *Understandably, everybody has a great sense of urgency about these issues* (11).¹

ბ) *გაუგებარია, რატომ არ მოხდა საჭირო საინფორმაციო ველის შექმნა* (41).

გამონათქვამით, რომელიც (1ა)-შია მოცემული, რესპონდენტი იძლევა ორ შეტყობინებას: ერთი ის, რომ ყველას აქვს უკიდურესი აუცილებლობის შეგრძნება საკითხზე, რომელზეც მოცემული დისკურსის წინა სეგმენტში იყო საუბარი - ეს ამ გამონათქვამის პროპოზიციული შინაარსია; მეორეც ის, რომ ეს სიტუაცია გასაგებია რესპონდენტისთვის, მისთვის ეს რეალობა გასაკვირი არაა. მაგალით (1ბ)-ში კი, პირიქით, პრაგმატიკული მარკერი გამოხატავს იმას, რომ რესპონდენტისთვის გაუგებარია პროპოზიციით გადმოცემული ფაქტი.

უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც ინგლისურ, ისე ქართულ ენაში შეფასების მარკერები ძირითადად ზმნიზედებითაა წარმოდგენილი. ასე, მაგალითად:

(2) ა) *...suddenly to find yourself a figure of public hatred, unjustifiably, is terrifying* (3).

ბ) *...hopefully she will say yes and we'd love to have her on the show if she wants to do that* (7).

გ) *...I am hopeful we'll get some more financial support. The Iraqis' debt relief would be a major breakthrough* (2).

დ) *For the first year, unfortunately, the people who were trying to represent the opposition outside Syria just couldn't gain traction or credibility* (10).

¹ შენიშვნა: ინტერვიუს წყარო მაგალითის შემდეგ მითითებული ნომრის მიხედვით იხილეთ საანალიზო კორპუსის სიაში: /ჭოხონელიძე 2017:169-171/.

ე) **ბუნებრივია**, ყველა თავის სამრეკლოდან რეკავს (39).

ვ) **სამწუხაროდ**, სააკაშვილის გუნდმა არ გაითვალისწინა ეს, არ ისარგებლა უსაფრთხო გასასვლელით (30).

შეფასების მარკერები საანალიზო კორპუსის ქართულენოვან სეგმენტში გაცილებით მრავალფეროვნებით გამოირჩევა: ინგლისურენოვანში 9 ტიპის შეფასების მარკერი დაფიქსირდა, ქართულენოვანში კი - 17. მრავალფეროვნების მიუხედავად, უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული მარკერების ნაწილი ჰომოფუნქციურია: მაგალითად, ქართული პრაგმატიკული მარკერები - *რაც მთავარია* და *მნიშვნელოვანია* გამოხატავს იმავე ილოკუციას, რასაც ინგლისური *importantly*;

(3) ა) **Importantly**, it should be conducted in a civilized and civilian manner. (1)

ბ) **რაც მთავარია** - უწმინდესმა შეძლო ამ 20-წლიან ურთულეს ვითარებაში, ეკლესიისთვის შეენარჩუნებინა ნეიტრალიტეტი (28).

გ) **ძალზე მნიშვნელოვანია**, გამოიძიონ კახეთში 9 თვის ბარბარე რაფალიანცის დაღუპვის საქმე (25).

ინგლისურ მარკერ *unfortunaltely*-ს ფუნქციით გვევლინება ქართული **სამწუხაროდ** და **უბედურება** ის არის, რომ.. :

(4) ა) *The opposition is increasingly being represented by Al Qaeda extremist elements, including representatives of Al Qaeda in Iraq and Al Qaeda in the Maghreb and Al Qaeda, you know, messages coming, we believe, from the FATA [Federally Administered Tribal Areas, a semi-autonomous region in northwestern Pakistan], which is deeply distressing and **unfortunately** adds to the narrative with the Assad regime* (10).

ბ) *...მხოლოდ ის მსურდა, პრეზიდენტის გამოსვლას არ ჩაეელო „იმ აკომპანემენტით“, რომლის კადრები შემოივლიდა მსოფლიო ტელევიზიებს. **სამწუხაროდ**, ამას ვერ ავცდით* (29).

გ) *თუმცა **უბედურება** ისაა, რომ პრეზიდენტს ისეთი უფლებამოსილებებიც დაუტოვეს, რომ მთლად საპარლამენტო რესპუბლიკაც არ გამოდის, ანუ თუ სააკაშვილი როგორღაც დარჩებოდა პრეზიდენტად, მას მთავრობაზე ზემოქმედების ბერკეტები მაინც ექნებოდა* (28).

ასევე, ქართულენოვან მედიადისკურსში უფრო მრავალფეროვან შეფასებას ვხვდებით, ვიდრე ინგლისურენოვანში, აქ წარმოდგენილია: *საგანგაშოა, სამარცხვინოა, გასაკვირია, ბუნებრივია, სასაცილოა, გაუგებარია, საინტერესოა, უცნაურია, პარადოქსულია*. მაგალითისთვის წარმოვადგენთ შემდეგ გამონათქვამებს ქართული ინტერვიუდან:

(5) ა) **სამარცხვინოა**, რომ ამბობენ, პოლიცია არ მოქმედებდაო. ძალიან კარგად ჩანს ვიდეოფირზე, რას აკეთებს პოლიცია (30).

ბ) *..ისინი არიან ადამიანები, ვინც სიტყვიერ და ფიზიკურ შეურაცხყოფას აყენებდნენ მოქალაქეებს და პოლიციელებს. **საგანგაშოა**, როდესაც ასეთი ქაოსის შექმნას ცდილობს ის ძალა, რომელმაც 2011 წლის 26 მაისი და 2007 წლის 7 ნოემბერი მოაწყო* (30).

შეფასების მარკერების ძირითადი სემები ორივე ენაში თავიანთი ფუნქციებით შეიძლება იზომორფულად ჩაითვალოს, მაგრამ ქართულში ისინი უფრო მრავალფეროვანი ლექსიკური საშუალებებით ვლინდება, ვიდრე ინგლისურში.

საუბრის მანერის მარკერები

საუბრის მანერის გამომხატველი მარკერები წარმოადგენენ კომენტარს ძირითადი შეტყობინების გადმოცემის მანერაზე. მაგალითად,

(6) ა) *I **personally** think it's an unfortunate thing* (8).

ბ) *პირადად მე ვფიქრობ, საქართველოში იმ მომხსენებლებს ჩამოვიყვანდი და ადგილზე გავაცნობდი არსებულ ვითარებას, ვინც ევროსაბჭოს უკანასკნელი რეზოლუცია მოამზადა* (41).

გ) ***Frankly**, it's an easy issue to demagogue* (11).

დ) *გულწრფელად რომ ვითხრათ, ვერ გეტყვით, აქვს თუ არა ოქრუაშვილს სისხლის სამართლის დანაშაული ჩადენილი, მაგრამ მან ქვეყნის წინაშე ჩაიდინა დიდი დანაშაული* (28).

მეტყველი სუბიექტი (6ა)-ში გადასცემს შეტყობინებას, რომ ის, რაზეც მოცემული დისკურსის წინა სეგმენტშია საუბარი (it), ძალზე სამწუხარო რამაა და ამასთან, საუბრის მანერის გამომხატველი მარკერ *personally*-ის გამოყენებით უსვამს ხაზს, რომ ეს მისი პირადი აზრია. (6ბ)-ში წარმოდგენილია საუბრის მანერის გამომხატველი მარკერით გამოხატული იგივე ილოკუცია ქართულში, ხოლო (6გ)-სა და (6დ)- ში მეტყველი სუბიექტი მარკერების დახმარებით აფიქსირებს, რომ იგი გულახდილად ამბობს სათქმელს.

ინგლისურ ენაში ზმნიზედების გარდა, საუბრის მანერა შეიძლება გამოიხატოს ფრაზებით, რომლებიც ძირითადად, ამ ზმნიზედების ფუნქციურ სინონიმებად შეიძლება მივიჩნიოთ. ასე, მაგალითად:

(7) ა) *And that was, **to be very frank** (=frankly), unexpected and I think put us into a different set of circumstances with Iraqi Government and Iraqi security forces had to very quickly respond to that their government would evenhanded* (2).

ბ) *My personal feelings are, I would have no problem with him being killed, **to be honest with you** (=honestly)* (6).

საუბრის მანერას ინგლისურ ენაში გამოხატავს, ბ. ფრეიზერის აზრით, იდიომური გამოთქმა *you know*. იგი დ. შიფრინის საწინააღმდეგოდ ფიქრობს, რომ აღნიშნული ერთეული მიეკუთვნება არა დისკურსის მარკერთა ჯგუფს (შიფრინი 1987), არამედ *confidentially*-ს ანალოგურად, იგი საუბრის მანერას გამოხატავს (ფრეიზერი 1996:183).

(8) ა) *But what I would say is that there's intolerance, and **you know**, I think in many different aspects of society that always have to be dealt with* (5).

ბ) *... Nobody knows where these rumours came from. **You know**, they've called for, that there was a cover up. But you can't have a cover up where there was no crime* (3).

საანალიზო კორპუსის ქართულენოვან სეგმენტში წარმოდგენილია თითქმის იმავე რაოდენობით სემები, რამდენიც ინგლისურენოვანში, ამრიგად, სემანტიკური თვალსაზრისით თითქმის იზომორფული მდგომარეობა შეიმჩნევა.

შეფასების მარკერების მსგავსად, ჰომოფუნქციურობა აქაც შეიმჩნევა: ინგლისური *generally*-ს პარალელურად იმავე ილოკუციის გამოსახატად, ქართულში გამოიყენება მარკერები *ზოგადად* და *საერთოდ*.

(9) ა) *Generally, you don't hear in the press about what goes right, but you do hear it from the people who were impacted by it* (9).

ბ) *პირველ რიგში მისაღებია ჩარჩო კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ. საერთოდ, სახელმწიფოს უნდა გააჩნდეს ენობრივი პოლიტიკა. ყველა თავმოყვარე და ცივილიზებულ სახელმწიფოს შემუშავებული აქვს ენობრივი პოლიტიკა* (47).

გ) *ვაპირებ, ვაშინგტონში წასვლამდე შემოვიარო სამთავრობო უწყებები და თავი მოვუყარო სხვადასხვა მიმართულებით არსებულ პრიორიტეტებს, გავეცნო მიმდინარე და სამომავლო პროექტებს. ვაშინგტონში ადგილზე ჩასვლის შემდეგ კი უფრო ზუსტად მეცოდინება, კონკრეტულად რა და როგორ არის გასაკეთებელი. ზოგადად, ყოველთვის არის რეზერვი და რესურსი საელჩოს საქმიანობის ეფექტიანობის გაზრდისთვის* (43).

კვლევის შედეგები

ჩატარებულმა სტატისტიკურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ საანალიზო კორპუსის ინგლისურენოვან სეგმენტში შეფასების მარკერების ქვეკლასი შეადგენს კომენტარის პრაგმატიკული მარკერების კლასის 5,9%-ს, ხოლო ინგლისურენოვანი სეგმენტის 2,1%-ს. ქართულენოვან სეგმენტში კი მდგომარეობა ასეთია: შეფასების მარკერების ქვეკლასი შეადგენს კომენტარის პრაგმატიკული მარკერების კლასის 13,2 %-ს, ხოლო ქართულენოვანი სეგმენტის 6,6 %-ს.

რაც შეეხება საუბრის მანერის ილოკუციას, ჩატარებულმა სტატისტიკურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ საანალიზო კორპუსის ინგლისურენოვან სეგმენტში საუბრის მანერის გამომხატველი მარკერების ქვეკლასი შეადგენს კომენტარის პრაგმატიკული მარკერების კლასის 10,1%-ს, ხოლო ინგლისურენოვანი სეგმენტის 3,6 %-ს. ქართულენოვან სეგმენტში კი მდგომარეობა ასეთია: საუბრის მანერის გამომხატველი მარკერების ქვეკლასი შეადგენს კომენტარის პრაგმატიკული მარკერების კლასის 6,2%-ს, ხოლო ქართულენოვანი სეგმენტის 3,1 %-ს.

დასკვნა

კვლევის შედეგების გათვალისწინებით შეიძლება დავასკვნათ შემდეგი:

- შეფასების მარკერები ქართულ პოლიტიკურ მედიადისკურსში დაახლოებით სამჯერ მეტი ინტენსივობით ფუნქციობს, ვიდრე ინგლისურში. ქართულ მედიადისკურსში უფრო მრავალფეროვან შეფასებას ვხვდებით, მაგრამ რა შინაარსის შეფასებასაც არ უნდა იძლეოდეს მეტყველი სუბიექტი, ილოკუცია მაინც ერთია - შეფასების გაკეთება.

- საუბრის მანერის მარკერებს ინგლისურენოვანი მეტყველი სუბიექტი მცირე სხვაობით ქართველისაგან, მეტად იყენებს. თუმცა, ასეთი მარკერები საერთო თანაფარდობით საანალიზო ენებში მსგავს ხასიათს ავლენს.

ბიბლიოგრაფია

1. ჭოხონელიძე ქ. (2017): პრაგმატიკული მარკერების ფუნქციობის ლინგვოპრაგმატიკული ანალიზი (ინგლისური და ქართული პოლიტიკური მედიადისკურსის მასალაზე). აწსუ გამომცემლობა, ქუთაისი.
2. Fraser B. (1996): Pragmatic Markers, Pragmatics 6(2), ed. Briggs Ch. et al, June, 1996.
3. Schiffrin D. (1987): Discourse Markers. Cambridge, Cambridge University Press.

Kristine Tchokhonelidze
Kutaisi University

Functional Peculiarities of Some Pragmatic Markers in English and Georgian (Illocution of Assessment and Manner-of-Speaking)

Abstract

The paper aims to present the peculiarities revealed by the contrastive analysis of functioning of some pragmatic markers in English and Georgian political interviews. Namely, evaluation and manner-of-speaking markers were analyzed which belong to the class of commentary markers. The conclusions are drawn based on the obtained data.